

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Проаналізовано термінологічний апарат, що досліджує соціально-економічний добробут населення. Визначено склад компоненту рівня і якості життя населення для цілей державного управління регіональною соціально-економічною системою. Виділено три можливих варіанти цільової спрямованості управління процесами поліпшення якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі: у вітчизняній науці термін «якість життя» почав використовуватись трохи пізніше, ніж у країнах з розвиненими ринковими відносинами. Однак унаслідок невисокої якості життя та ідеологічних міркувань цей термін не одержав широкого поширення, хоча і проводилися теоретичні дослідження трактування цього поняття. В той період під якістю життя розуміли як один з компонентів єдності рівня, якості й способу життя. У дослідженні цієї триєдності соціологи зосереджували увагу на способах життя, тоді як економісти – на рівні життя. У результаті саме проблематика якості життя залишалася за межами цих наук. Окремі люди та їх групи людей можуть бути стурбовані задоволенням потреб різного рівня. Одна група може бути стурбована елементарними потребами, друга – потребою в соціальних зв'язках і т. ін. Хоча й різні групи людей стурбовані задоволенням потреб різного рівня, у цілому для впровадження ефективної соціальної регіональної політики, відповідно, системи управління процесами поліпшення якості життя населення може бути характерна певна цільова спрямованість: або на задоволення нижчих соціальних потреб, або на задоволення потреб більш високого рівня. Спрямованість на виживання людей, спрямованість на адаптацію людей до мінливих соціально-економічних умов, спрямованість на самореалізацію людей, розкриття і використання їх особистісного потенціалу. Запропоновано основні напрями розвитком якості життя населення.

Ключові слова: державне управління; якість життя населення; соціально-економічний розвиток регіону.

Постановка проблеми. Нині Україна, як і більшість держав світу, потерпає від масштабної бідності й різного розшарування населення за статками, що, окрім іншого стало наслідком недолугих державно управлінських рішень під час проведення економічних реформ. Система соціального захисту та соціальної політики в країні цілком не задовольняє життєві потреби населення. Проблеми у сфері соціального захисту населення ще залишаються і вирішення їх відкладається на невизначений термін. На сьогодні основною проблемою в Україні є і залишається проблема подолання бідності, тому що більша частина працюючого населення країни є дуже низький рівень доходів, який є найважливішим показником добробуту. Висока диференціація умов і рівня життя українського населення, нерівномірність розвитку регіонів, поширення масштабів безробіття, а також вплив світової фінансової кризи стримують динаміку соціально-економічного зростання країни та

підсилюють соціальне напруження. Тому сьогоденні зміни розвитку сучасного українського суспільства вимагають позитивних зрушень у розвитку національної економіки та пошуку ефективних методів підвищення рівня та якості життя населення. За цих умов необхідне ефективне державне управління соціально – економічним розвитком регіону в галузі соціальної політики, яка повинна забезпечувати соціально-економічне зростання країни та сприяти впровадженню нових методів, норм та державних стандартів рівня і якості життя для всього українського населення.

Мета: запропонувати основні напрями державного управління підвищенням якості життя населення як об'єкту соціально – економічного розвитку регіону.

Аналіз наукового доробку. Дослідження державного управління як суспільного явища та складного процесу, в тому числі щодо соціально-економічного розвитку регіонів, присвятили свої фундаментальні праці В. Б. Авер'янов, О. Ю. Амосов, В. Д. Бакуменко,

А. О. Дегтяр, О.Я. Лазор, Н. М. Левченко, О. Г. Мордвінов, Н. Р. Нижник, І. М. Олійченко, В. В. Сиченко, В. В. Цветков, Ю. О. Чернецький, Ф. І. Шамхалов, Ю. П. Шаров та інші відомі вчені. Серед зарубіжних вчених, які досліджували механізми державного управління розвитком регіону, слід назвати Й. Тюнена, В. Лаунхардта, А. Вебера, В. Крісталлера, М. Сторпера, Р. Уолкера, Х. Річардсона, Ф. Перру та ін.

Виклад основного змісту. Система державного управління в Україні залишається недоделюгою, а рівень та якість життя значної частини населення – злидненням. Саме тому серед наукової спільноти зберігається значний інтерес до цієї проблеми управління якістю життя населення. Так, зокрема О. Котуков та Н. Копилова порівняли соціальний розвиток як концептуальний підхід до забезпечення соціального благополуччя з іншими подібними підходами [1]; Г. Дмитренко визначив людину центричну освіту як імператив підвищення якості життя населення [2]; В. Ковтуненко вивчив економічні основи формування нового середнього класу в сучасному українському суспільстві [23].

У вітчизняній науці термін «якість життя» почав використовуватись трохи пізніше, ніж у країнах з розвиненими ринковими відносинами. Однак, внаслідок невисокої якості життя та ідеологічних міркувань цей термін не одержав широкого поширення, хоча і проводилися теоретичні дослідження трактування цього поняття. В той період під якістю життя розуміли як один з компонентів єдності рівня, якості й способу життя. У дослідженні цієї триєдності соціологи зосереджували увагу на способах життя, тоді як економісти – на рівні життя. У результаті саме проблематика якості життя залишалася за межами цих наук.

Великі дослідження з проблеми якості життя проводяться співробітниками Українського Міжнародного центру перспективних досліджень. В основу їх концепції прийняте загальнонаукове розуміння категорії «якість» як сукупної характеристики істотних властивостей об'єкта, його внутрішньої й зовнішньої

визначеності, відносної стабільності, його відмінності від інших об'єктів або подібності з ними, а також положення про те, що якість життя людей є результатом їх власної діяльності як процесу безперервного відтворення життя, що включає в себе економічну (господарюючу) діяльність, а так само діяльність з вдосконалення соціально-економічних відносин і духовного потенціалу людини й суспільства. Наявний у кожного соціального суб'єкта (індивіда, родини, соціальної спільноти, міста, регіону, суспільства в цілому) комплекс потреб і інтересів, що проявляється в його діяльності, визначає його якість, його індивідуальність, відокремлює його від інших людей, суспільств [4].

Суб'єктивна сторона якості життя пов'язана з тим, що потреби і інтереси конкретних людей завжди індивідуальні і відображаються в суб'єктивних відчуттях індивідів, їх особистих думках і оцінках. Ступінь задоволення потреб і інтересів людини визначає ступінь її задоволеності умовами існування, її соціальне самопочуття, що нерідко розглядається у вузькому змісті як якість життя [4].

Спираючись на наведене вище дослідження стосовно оцінки життя людини терміни «рівень» і «якість» життя населення в галузі науки «Державне управління» можуть мати такі визначення: рівень життя населення – це кількісна і якісна характеристика ступеня досягнення компонент життя людини; якість життя населення – якісна характеристика ієрархії значення задоволення компонент життя людини.

Для того, щоб управляти процесом підвищення рівня і якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі, необхідно державі та окремим регіонам оцінювати їх компоненти, а це вимагає конкретизації переліку елементів, що входять до складу тієї або іншої компоненти.

Виходячи з аналізу робіт учених, які займаються теоретичними проблемами потреб і цінностей людини, пропонується такий перелік елементів, що входять до тієї або іншої компоненти рівня і якості життя населення (табл. 1).

Таблиця 1

Склад компонент рівня і якості життя населення для цілей державного управління регіональною соціально-економічною системою

Компонента	Елемент	Коротке позначення елемента
Довгострокові цінності	Довге життя Гарне здоров'я Продовження роду Міцна родина Високий інтелект Матеріальне багатство Соціальна захищеність	Життя Здоров'я Відтворення Родина Інтелект Багатство Захищеність
Поточні потреби	Фізіологічна потреба в товарах і послугах Потреба в житлі Особиста безпека	Споживання Житло Безпека
Середовище проживання	Повітря Водний басейн	Повітря Вода
Соціальна інфраструктура	Охорона здоров'я Освіта Сфера послуг	Охорона здоров'я Освіта Послуги

Проблема якості життя викликана необхідністю принципової переорієнтації державного управління регіональними соціально-економічними системами у сфері проведення соціальної політики, а саме, її переорієнтації на людину, задоволення й розвиток потреб конкретних людей [5]. Традиційна орієнтація соціальної політики – на благо суспільства, нова орієнтація – на благо людини. Критерії й показники рівня життя виявляються для нової моделі соціальної політики недостатніми. Вона торкає значно більше коло потреб, інтересів і цінностей людей, включаючи їх настрої, очікування, соціальне самопочуття.

Характерною тенденцією сучасного етапу розвитку суспільства є зміцнення рівня суспільної влади, розширення прав і повноважень регіональних органів влади та місцевого самоврядування в системі соціального управління, зокрема, в управлінні процесами підвищення якості життя населення.

Практика багатьох країн світу показала, що механізм реалізації соціальної політики, яка здійснюється безпосередньо державними органами влади є громіздким, економічно невігідним і малоефективним. Безпосередня реалізація політики підвищення якості життя повинна активно спиратися на діяльність державних, регіональних органів влади та місцевого самоврядування, у зв'язку із чим регіоналізація всієї соціальної політики стає все більш важливою умовою й фактором її ефективності.

Без ефективно працюючої системи державної, регіональної влади та місцевого самоврядування ніякі правильні рішення органів влади не дійдуть до населення, без чого неможливо й реальне підвищення якості його життя.

Сучасна парадигма діяльності органів управління полягає у відношенні до населення як активного учасника загальної роботи, а не як до об'єкта діяльності влади. Реальне й стійке підвищення якості життя людей неможливо без створення діючого, ділового, постійного й ефективного партнерства населення, влади й підприємців. На жаль, у певній частині населення, за різними об'єктивними і суб'єктивними причинами, все ще зберігаються патерналістські очікування, а серед підприємців розвинене негативно-скептичне відношення до державних і регіональних чиновників, які, у свою чергу, відповідають їм тим же. Проте, все більша кількість людей покладається на власні сили і можливості для забезпечення собі й своїй родині гідного рівня і якості життя.

Окремі люди та їх групи людей можуть бути стурбовані задоволенням потреб різного рівня. Одна група може бути стурбована елементарними потребами, друга – потребою в соціальних зв'язках і т. ін. Хоча й різні групи людей стурбовані задоволенням потреб різного рівня, в цілому для впровадження ефективної соціальної регіональної політики, відповідно, системи управління процесами поліпшення якості життя населення може бути характерна певна цільова спрямованість: або на задоволення нижчих соціальних потреб, або на задоволення потреб більш високого рівня. Можна виділити, на наш погляд, три можливих варіанти цільової спрямованості управління процесами поліпшення якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі:

– спрямованість на виживання людей;

– спрямованість на адаптацію людей до мінливих соціально-економічних умов;

– спрямованість на самореалізацію людей, розкриття і використання їх особистісного потенціалу.

Спрямованість на виживання пов'язана із задоволенням елементарних фізіологічних потреб людей, спрямованість на адаптацію – із задоволенням потреби в безпеці й соціальних зв'язках, спрямованість на самореалізацію – із задоволенням потреби в оцінці й визнанні, а також потреби в самоактуалізації.

Очевидно, будь-яка система державного управління процесами якості життя населення (місцева, регіональна, державна) включає три підсистеми залежно від цільової спрямованості: 1) підсистема виживання, або просто відтворення; 2) адаптаційна підсистема; 3) розвиваюча підсистема. Самі системи можуть відрізнятися перевагою в них тієї чи іншої підсистеми. У бідних країнах переважає підсистема простого відтворення, у країнах соціальної транзиції – адаптаційна підсистема, у розвинених країнах – розвиваюча підсистема. Що стосується сучасної України, то в ній переважає адаптаційна підсистема. Управління процесами підвищення якості життя населення спрямовано в цілому на адаптацію людей до мінливих соціально-економічних умов. Хоча цей домінуючий напрямок (функція) не виключає інші похідні напрями: напрями на виживання й напрями на самореалізацію. Є група людей, для якої головною метою є вижити фізично. Але є й такі групи, які успішно пройшли стадію соціальної адаптації й стурбовані проблемами самореалізації.

Зміна якості життя населення – його поліпшення або, навпроти, погіршення – пов'язане з безліччю процесів, які роблять на нього прямий або непрямий, сильний або слабкий, постійний або періодичний вплив. Можна виділити наступні процеси управління поліпшенням якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі стосовно до умов, які склалися на сьогодні в Україні та регіонах, на які робиться цілеспрямований управлінський вплив: демографічні процеси, процеси зайнятості й охорони праці, зростання доходів і добробуту населення, процеси у сфері охорони здоров'я, екологічні процеси, процеси у сфері забезпечення населення житлом і житлово-комунальним обслуговуванням, процеси благоустрою міста, процеси функціонування транспортної системи й системи зв'язку, процеси розвитку споживчого ринку й захист прав споживача, процеси у сфері освіти, процеси захисту соціально уразливих груп населення, процеси у сфері культури й культурного обслуговування, процеси соціалізації молоді й підлітків, процеси забезпечення соціальної безпеки населення, процеси взаємодії населення й влади.

Це далеко не всі процеси, пов'язані з підвищенням якості життя населення. Перераховано лише ті з них, які найбільш значимі для конкретного регіону і які виявляються об'єктом безпосереднього управлінського впливу. Ми не перелічили процеси економічного розвитку як матеріальної основи поліпшення якості життя населення, оскільки механізм управлінського впливу на ці процеси носить непрямий, опосередкований характер.

При управлінні процесами поліпшення якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі існує висока ймовірність помилки «стратегічної підміни», тобто підміни управлінських цілей засобами

(умовами) їх досягнення. Суть цієї підміни полягає у неправомірному допущенні того, що умови забезпечують автоматичне досягнення очікуваних результатів і бажаних показників. У дійсності такого не буває. У певній частині населення можуть бути прекрасні умови життя, але разом з тим – низька якість життя (скажемо, у деяких представників кримінального світу). Важливо розумно користуватися й розпоряджатися життєвими умовами. З іншого боку, можливий досить високий якісний рівень життя при порівняно скромних життєвих умовах. У цілому, можливі, на наш погляд, чотири варіанти співвідношення життєвих умов і якості життя: 1) сприятливі життєві умови й висока якість життя, 2) сприятливі життєві умови й невисока якість життя, 3) несприятливі життєві умови й висока якість життя, 4) несприятливі життєві умови й низька якість життя.

У реальному житті, мабуть, більше ймовірні варіанти 1 і 4, хоча не виключені і інші варіанти.

При розгляді співвідношення життєвих умов і якості життя в розрізі їх динаміки можна виділити дві життєві стратегії: 1) активну, що припускає зміну людиною життєвих умов під рівень власних потреб і запитів, 2) пасивну, що припускає пристосування людиною рівня своїх потреб і запитів під наявні життєві умови.

При управлінні процесами якості життя населення в регіональній соціально-економічній системі важливо враховувати принципи відповідності й синхронності життєвих умов якісним показникам життя. Оптимальним варіантом є зміна життєвих умов, які відповідають якісним показникам життя (рівню розвитку потреб) і здійснюються вчасно. Але можливі й інші варіанти, коли, скажемо, зміна життєвих

умов не відповідає рівню розвитку потреб (зведення багатоповерхових житлових коробок сільської місцевості) або коли воно виявляється безнадійно запізненим. Зміна життєвих умов може виявитися й передчасним. Важливо не лише мати зовнішні умови свободи, але й внутрішньо бути готовим до неї.

Висновки. З метою здійснення соціальної політики та підвищення якості життя населення можемо виділити основні напрями розвитком якості життя населення.

Перший напрям – задоволення соціально значимих потреб населення. Уточнення «соціально-значима потреба» пов'язане з тим, що в деяких людей є і «нерозумні», асоціальні потреби. У наркомана, скажемо, є потреба в наркотиках, але із цього не виходить, що суспільство повинне піклуватися про задоволення даної потреби. Навпроти, потрібно позбавити людини від цієї потреби, змінити його мотиваційно – потребує сферу.

Другий напрям – корекція ціннісно-цільової орієнтації людини, формування розумних людських потреб. Важливість даного напрямку поліпшення якості життя населення обумовлена багатьма факторами, зокрема, зростанням соціальних девіацій.

Третім напрямом поліпшення якості життя населення є зростання його потреб. Найважливіша особливість потреб – їх динамічний характер, розвиток на базі задоволення потреб нових більш високих, що пов'язане з включенням особистості в різні форми й сфери діяльності. Потреби людини утворюють певну ієрархію, засновану на тому, що кожний більш високий рівень потреб виникає й існує за умови повного або достатнього задоволення більш низького рівня потреб (класифікація потреб Маслоу).

ЛІТЕРАТУРА

1. Котуков О. А. Соціальний розвиток як концептуальний підхід до забезпечення соціального благополуччя [Електронний ресурс] / О. А. Котуков, Н. А. Копилова // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://www.Kbuapa.kharkov.ua>
2. Дмитренко Г. А. Людиноцентрична освіта як імператив підвищення якості життя населення України / Г. А. Дмитренко // Економіка та держава. – 2009. – № 2. – С. 39–42.
3. Ковтуненко В. О. Реалії становлення «нового» середнього класу в Україні / В. О. Ковтуненко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 241–246.
4. Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць / [Зайцева Л. М., Антонов В. В., Серьогін С. М. та ін.] : [монографія] / За наук. та заг. ред. Л. М. Зайцевої. – Д. : ДРІДУНАДУ, 2003. – 132 с.
5. Темиргалієв Р. І. Теоретико-методологічні засади реалізації державного управління на регіональному рівні / Р. І. Темиргалієв // Економіка та держава. – 2010. – № 5. – С. 43–46.

Мамедов Сахіб Алі огли,

Національний університет водного господарства та природопольовання, г. Київ, Україна

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ РЕГИОНА

Проанализирован терминологический аппарат, исследующий социально - экономическое благосостояние населения. Определен состав компонент уровня и качества жизни населения для целей государственного управления региональной социально-экономической системой. Выделены три возможных варианта целевой направленности управления процессами улучшения качества жизни населения в региональной социально-экономической системе: направленность на выживание людей, направленность на адаптацию людей к

меняющимся социально-экономическим условиям, направленность на самореализацию людей, раскрытие и использование их личностного потенциала. Предложены основные направления развития качества жизни населения.

Ключевые слова: государственное управление; качество жизни населения; социально-экономическое развитие региона.

*Мамедов Сахіб Алі огли,
National University of Water Management and Nature, Kiev, Ukraine*

IMPROVING LIVING STANDARDS AS AN OBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

It is analyzed terminological system, exploring the socio - economic well-being of the population in the article. Determines the composition the component level and quality of life for the purposes of public administration regional socio-economic system. Identifies three possible options for targeting management processes to improve the quality of life of the population in the regional socio-economic system: focus on the survival of the people to adapt to changing people's socio-economic conditions, focus on self-actualization people, disclosure and use of their personal potential. The main directions of the development of the quality of life of the population are supposes.

In order to implement social policy and quality of life of the population can identify the main directions of quality of life.

The first direction – to meet socially important needs. Clarification of «socially significant demand» due to the fact that some people have and «foolish» asocial needs. In addict, say, a need for drugs, but because this does not mean that society should care about meeting this need. Conversely, to deprive the person of this needs to change his motivational - potrebuyuchu area.

The second trend – correction tsinnostno-targeted human orientation, forming intelligent human needs. The importance of this area of improvement in quality of life due to many factors, including the growth of social deviations.

The third area of improvement of quality of life is the growth of its needs. The most important feature needs – their dynamic character development based on meeting the needs of new higher, due to the inclusion of the individual in different forms and scope. Human needs form a hierarchy based on the fact that each higher level needs arise and exist in full or adequate satisfaction of lower level needs (Maslow classification purposes).

Key words: public administration; quality of life; socio-economic development of the region.